

УДК 342.25:340.13(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2026-1-17>

Мороз Олег Васильович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності І10 Соціальна робота та консультування,

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка

olehmoroz8@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-3506-8744

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Вступ. В умовах децентралізації влади та повномасштабного вторгнення інститут місцевого самоврядування зіткнувся з безпрецедентними викликами, пов'язаними з масовим внутрішнім переміщенням населення та зростанням кількості осіб, які потребують комплексного соціального супроводу. Оскільки виключно державна модель соціального захисту довела свою організаційну неповороткість, відбулося делегування базових соціальних повноважень на рівень територіальних громад, що супроводжувалося стрімким розвитком низових соціальних ініціатив як реакції громадянського суспільства на кризу. Це зумовлює гостру потребу в системній трансформації нормативно-правової бази, яка має створювати гнучкі та прозорі юридичні механізми інституціоналізації надання соціальних послуг, прямого фінансування соціальної роботи та підтримки локальних соціальних ініціатив у межах територіальних громад.

Мета роботи полягає в аналізі чинної нормативно-правової бази регулювання діяльності територіальних громад України для систематизації підтримки локальних соціальних ініціатив у межах територіальних громад.

Наукова новизна. У дослідженні систематизовано багаторівневу ієрархію муніципального законодавства крізь призму потреб соціальної роботи з урахуванням новітніх змін 2024–2025 років. Простежено еволюцію організаційної структури органів місцевого самоврядування та доведено, що неврегульованість статусу громади як повноцінної юридичної особи публічного права створює суттєві інституційні бар'єри. Розкрито кадрові диспропорції фахівців із соціальної роботи між міськими та сільськими територіями під час реалізації соціального замовлення, громадського бюджету та цифрових ініціатив, зокрема платформи DREAM.

Висновки. Фінансова автономія є базовою умовою реалізації муніципальних соціальних програм, проте вилучення локальних ресурсів у період війни вимагає нових компенсаторних інструментів. Для підвищення соціальної життєстійкості територій необхідно завершити муніципальну реформу: на законодавчому рівні остаточно вирішити проблему правосуб'єктності громад що дозволить інтегрувати громадські соціальні ініціативи у єдину систему надання соціальних послуг та гармонізувати вітчизняне законодавство з європейськими стандартами.

Ключові слова: територіальна громада, місцеве самоврядування, нормативно-правова база, правосуб'єктність, юридична особа публічного права, соціальні ініціативи, соціальне замовлення, народовладдя.

Moroz Oleh Vasylovych

Applicant for the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education

Specialty I10 Social Work and Counseling,

Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University

NORMATIVE-LEGAL FRAMEWORK FOR REGULATING THE ACTIVITIES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE

Introduction. Under the conditions of power decentralization and full-scale invasion, the institution of local self-government faced unprecedented challenges related to mass internal displacement and the growing number of persons requiring comprehensive social support. Since the purely state model of social protection has proven its organizational inflexibility, there has been a delegation of basic social powers to the level of territorial communities, accompanied by the rapid development of grassroots social initiatives as a civil society response to the crisis. This necessitates an acute need for a systemic transformation of the normative-legal framework, which should create flexible and transparent legal mechanisms for the institutionalization of social services provision, direct financing of social work, and support of local social initiatives within territorial communities.

Purpose and objectives of the article. The purpose of the study is to analyze the current regulatory and legal framework governing the activities of territorial communities in Ukraine in order to systematize support for local social initiatives within territorial communities.

Scientific novelty. The study systematizes the multi-level hierarchy of municipal legislation through the prism of social work needs, taking into account the latest changes of 2024–2025. The evolution of the organizational structure of local self-government bodies is traced, and it is proven that the unregulated status of the community as a full-fledged legal entity of public law creates significant institutional barriers. Staffing disparities of social work specialists between urban and rural areas during the implementation of social contracting, participatory budgets, and digital initiatives, particularly the DREAM platform, are revealed.

Results. Financial autonomy is a basic condition for the implementation of municipal social programs; however, the withdrawal of local resources during the war requires new compensatory instruments. To increase the social resilience of territories, it is necessary

© Мороз О. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

to finally resolve the problem of communities' legal personality at the legislative level, which will allow integrating grassroots social initiatives into a single system of social services provision and harmonize domestic legislation with European standards.

Key words: *territorial community, local self-government, normative-legal framework, legal personality, legal entity of public law, social initiatives, social contracting, grassroots democracy.*

Вступ. Інститут місцевого самоврядування є невід'ємним фундаментом демократичної правової держави, а в системі публічного управління України його базовим та первинним суб'єктом виступає територіальна громада. Реформа децентралізації, активна фаза якої розпочалася у 2014 році, докорінно змінила архітектуру влади, забезпечивши передачу значного обсягу адміністративних, фінансових та організаційних повноважень від центральних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування базового рівня [2]. Для сфери соціального захисту це означало концептуальний перехід: відповідальність за оцінку потреб вразливих груп населення та організацію соціальної роботи була покладена безпосередньо на громади. Однак повномасштабне вторгнення та запровадження правового режиму воєнного стану поставили перед вітчизняним муніципальним правом безпрецедентні виклики. Якщо на етапі становлення реформи головним завданням нормативно-правової бази було формування спроможних об'єднаних територіальних громад та розмежування повноважень, то сьогодні правове поле повинно відповідати на екзистенційні загрози: масове внутрішнє переміщення населення, руйнування інфраструктури, стрімке зростання кількості осіб з інвалідністю та соціально вразливих груп. За цих умов виключно державна, модель соціального захисту довела свою організаційну неповороткість. Частковою відповіддю на кризу став розвиток низових соціальних ініціатив – волонтерських рухів та центрів психосоціальної підтримки, які взяли на себе частину функцій соціальних служб. Відповідно, виникла гостра наукова та практична потреба у системній трансформації нормативно-правової бази: вона має не лише регулювати владні повноваження місцевих рад, але й створювати гнучкі, прозорі юридичні механізми для інституціоналізації практичної соціальної роботи та легалізації громадських соціальних ініціатив у межах самої територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика конституційно-правового статусу територіальної громади та нормативно-правового регулювання її діяльності становить значний інтерес для сучасної науки та практики. Фундаментальні засади муніципальної влади ґрунтовно досліджувалися в працях Батанова О. Дослідник не просто констатував наявність місцевого самоврядування, а довів, що без юридичного визнання за територіальною громадою статусу повноцінного суб'єкта публічного права (а не лише об'єкта управління) система самоврядування залишається декларативною. Він дійшов висновку, що громада повинна мати реальні правові важелі управління власністю без бюрократичного посередництва державного апарату [1, с. 46]. У контексті соціальної роботи це означає право громади

вільно розпоряджатися майном для створення притулків, шелтерів чи реабілітаційних центрів.

Сучасний стан нормативно-правового регулювання, зокрема глибинну проблему «незавершеної правосуб'єктності» громад, критично аналізує Столярчук А. Науковець на основі аналізу оновленого законодавства доводить, що домінування у вітчизняному праві підходу, де громада трактується просто як сукупність жителів створює юридичний парадокс: громада має конституційні права, але позбавлена цивільно-правової дієздатності для їх прямої реалізації. Звідси випливає його висновок про нагальну потребу реформування муніципального права для усунення управлінського дуалізму між місцевими радами та самими громадами [15].

Питання впливу реформи децентралізації на територіальну організацію влади та стійкість управління досліджує Савицький А. Оцінюючи наслідки функціонування громад в умовах безпекової кризи, автор констатує, що території з вищим рівнем попередньої фінансово-адміністративної децентралізації продемонстрували краху життєздатність. Його головний висновок полягає в тому, що для збереження громад фокус управління має зміститися з суто адміністративних функцій на розбудову соціальної згуртованості та розвиток превентивної соціальної роботи [13, с. 11].

Фінансово-правові аспекти, що становлять матеріальну основу діяльності громад, глибоко висвітлені у працях Мельника О. та Кондратюка В. Дослідники обґрунтовують, що закріплення частки загальнодержавних податків на місцевому рівні є єдиною гарантією сталого розвитку. Проте, аналізуючи реалії воєнного стану, вони роблять висновок, що примусове вилучення локальних ресурсів (зокрема, «військового ПДФО») критично підриває матеріальну базу для місцевих програм соціального захисту, вимагаючи від держави розробки нових компенсаційних механізмів [6].

Особливості інституційного реформування та адаптації вітчизняної системи до європейських муніципальних стандартів розкриваються у працях Л. В. Горохової. Вона доводить, що структурна децентралізація в Україні здебільшого завершена, однак функціональна – суттєво відстає. Її висновки вказують на необхідність обов'язкового практичного впровадження принципів субсидіарності згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування [3, с. 56].

Водночас, незважаючи на ґрунтовність згаданих теоретичних концепцій, стрімкі законодавчі зміни 2024–2025 років щодо новітніх інструментів прямого народовладдя, соціального замовлення та цифрової інклюзії залишаються недостатньо вивченими як нормативне поле для організації надання соціальних послуг. Відчувається гострий брак комплексних

досліджень, які б безпосередньо пов'язували оновлений правовий статус територіальних громад із практичними юридичними механізмами імплементації соціальних ініціатив на місцях.

Мета дослідження полягає в аналізі та систематизації чинної нормативно-правової бази регулювання діяльності територіальних громад в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правова база діяльності територіальних громад в Україні формувалася шляхом складної, багатоетапної трансформації радянської моделі жорсткого централізованого управління у європейську демократичну систему самоврядування [14, с. 4]. Засадничим міжнародно-правовим документом у цій сфері стала Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Верховною Радою України у 1997 році, яка визначила самоврядування як право і реальну спроможність органів місцевої влади регламентувати значну частку публічних справ і управляти нею, діючи в межах закону, під власну відповідальність і в інтересах місцевого населення [4]. У парадигмі соціальної політики це означає імплементацію принципу субсидіарності: соціальні проблеми повинні вирішуватися на найближчому до людини адміністративному рівні. До початку масштабної реформи 2014 року вітчизняне законодавство містило суттєву суперечність: де-юре Конституція України наділяла громади широкими правами, але де-факто вони не мали ані закріплених фінансових ресурсів, ані механізмів для їх реалізації через надмірну централізацію виконавчої влади. Переломним моментом у нормативному регулюванні стало прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року. Цей нормативно-правовий акт запровадив унікальний правовий механізм формування спроможних базових одиниць шляхом делегування державою гарантованих фінансових ресурсів тим територіям, які пройшли процедуру об'єднання [9]. З 2020 року нормативно-правова база перейшла на новий етап: формування громад перестало бути суто добровільним процесом і було закріплено адміністративним шляхом, що логічно завершило базовий етап просторової децентралізації влади в державі.

Фундамент правового регулювання діяльності громад нерозривно пов'язаний із Розділом XI Конституції України. Відповідно до статті 140 Основного Закону, місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [5]. Законодавець деталізує це основоположне поняття у базовому Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», визначаючи територіальну громаду як жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, або добровільне об'єднання жителів кількох населених пунктів в одну громаду [10]. У вітчизняній правовій доктрині ведеться глибока і тривала дискусія між двома основними підходами: корпоративним, де громада розглядається як публічна корпорація (юридична особа), та кому-

нітаристським, де громада сприймається виключно як демографічна сукупність мешканців певної території. Аналіз чинних норм свідчить, що вітчизняний законодавець свідомо обрав саме комунітаристський підхід, що породжує ключову юридичну колізію, відому в науці муніципального права як проблема «незавершеної правосуб'єктності». З одного боку, стаття 142 Конституції України імперативно визначає, що саме територіальні громади є безпосередніми власниками рухомого і нерухомого майна, доходів місцевих бюджетів, інших коштів, землі та природних ресурсів. Більше того, стаття 2 Цивільного кодексу України прямо відносить територіальні громади до повноправних учасників цивільних відносин [16]. Однак, де-факто і де-юре, територіальна громада в Україні як цілісний суб'єкт позбавлена статусу юридичної особи публічного права. Згідно з чинним законодавством, права юридичної особи набувають лише окремі органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети.

Цей правовий дуалізм має прямі негативні управлінські наслідки, особливо для впровадження інноваційних соціальних ініціатив на місцях. Відсутність у громади як такої повноцінного статусу юридичної особи критично обмежує можливості міжнародної співпраці. Наприклад, ініціативна група фахівців не може безпосередньо укласти договір на отримання гранту для розгортання мобільної соціальної бригади без створення окремої громадської організації або без примусового залучення апарату місцевої ради. Крім того, відсутність єдиної юридичної особи призводить до парадоксальних ситуацій, коли міська рада як одна юридична особа може роками оскаржувати в судах дії власного ж виконавчого комітету чи департаменту соціальної політики.

Для системного розуміння багаторівневої архітектури юридичного забезпечення життєдіяльності громад та їхньої здатності продукувати соціальні ініціативи, доцільно систематизувати масив нормативних актів у вигляді аналітичної таблиці 1.

Як демонструє наведений аналіз, жодна соціальна ініціатива не може бути системно та успішно реалізована без відповідного стабільного фінансово-правового підґрунтя, матеріальну основу якого становлять Бюджетний та Податковий кодекси України. У процесі фінансової децентралізації було остаточно ліквідовано неефективну систему суб'єктивного вирівнювання бюджетів; натомість громади отримали законодавчо закріплені стабільні джерела надходжень, зокрема 64% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), а також прямі надходження від місцевих податків і зборів. Ця фінансова автономія вперше дала змогу місцевим радам створювати потужні цільові програми підтримки місцевих соціальних ініціатив. Проте правовий режим воєнного стану вніс суворі корективи: законодавче вилучення з доходів місцевих бюджетів «військового ПДФО» суттєво обмежило фінансову спроможність територій. Це змусило громади та локальних активістів шукати нові нор-

Аналітичне співвідношення рівнів нормативно-правового регулювання діяльності територіальних громад

Рівень правового регулювання	Основні джерела (Нормативно-правові акти)	Ключовий зміст та вплив на соціальні ініціативи громади
Міжнародно-правовий рівень	Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифікована 1997 р.); директиви та стандарти ЄС у сфері соціальної політики.	Закріплює принцип субсидіарності. Вимагає від держави гарантування фінансової автономії громад для надання базових соціальних послуг.
Конституційний рівень	Конституція України (розділ XI, статті 140–146).	Визначає громаду як первинний суб'єкт самоврядування. Залишає відкритою проблему «незавершеної правосуб'єктності», що ускладнює пряме управління об'єктами соціальної сфери.
Кодифікований законодавчий рівень	Бюджетний кодекс України; Податковий кодекс України; Цивільний кодекс України (стаття 2).	Забезпечує матеріальну основу (частка ПДФО, місцеві податки) для утримання штату фахівців із соціальної роботи та фінансування програм підтримки.
Базовий законодавчий рівень	ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»; ЗУ «Про соціальні послуги»; ЗУ щодо народовладдя на місцевому рівні (№ 3677-IX від 2024 р.).	Деталізує повноваження місцевих рад у сфері соціального захисту. Легалізує механізм соціального замовлення, визначає суб'єктів соціальної роботи та легалізує волонтерські ініціативи.
Підзаконний (урядовий) рівень	Постанови Кабінету Міністрів України (щодо соціального замовлення, ведення випадку № 64, роботи Центрів життєстійкості № 83, функціонування ЄІССС).	Регламентує професійні стандарти соціальної роботи, алгоритми кейс-менеджменту, нормативи кадрового забезпечення та механізми інтеграції ВПО.
Локальний (муніципальний) рівень	Статут територіальної громади; Положення про громадський бюджет; Місцеві цільові програми соціально-економічного розвитку.	Адаптує загальнонаціональні норми до специфіки конкретної території. Безпосередньо регулює процедури виявлення потреб клієнтів та фінансування місцевих соціальних ініціатив.

мативні механізми залучення донорських та благодійних коштів.

Базовим нормативним актом, який детально регулює задоволення гострих соціальних потреб мешканців громади, є Закон України «Про соціальні послуги». В умовах децентралізації держава передала функцію визначення потреб та організації надання базових соціальних послуг на рівень територіальних громад [12]. Саме цей закон зобов'язав громади вести Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, що стало юридичним містком для інституціоналізації соціальних ініціатив громадського сектору. Головним інноваційним правовим інструментом, що нерозривно пов'язує місцеву владу та низові громадські соціальні ініціативи в цьому контексті, є інститут соціального замовлення. Згідно з чинною нормативною базою, соціальне замовлення – це юридичний та фінансовий засіб залучення недержавних суб'єктів (громадських організацій, благодійних фондів, соціальних підприємств) до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів громади на конкурсній основі.

Окремим фундаментальним документом, що визначає рамки превентивної соціальної роботи в громаді, є Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Цей нормативно-правовий акт зміщує акцент із подолання наслідків кризи на раннє виявлення сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Він зобов'язує органи

місцевого самоврядування створювати мережу спеціалізованих служб підтримки та здійснювати соціальний супровід, що робить територіальну громаду основним гарантом безпеки дитини та збереження сім'ї.

Правовою основою для легалізації та підтримки соціальних ініціатив на місцях також виступає Закон України «Про волонтерську діяльність». В умовах воєнного стану цей закон надає можливість органам місцевого самоврядування не просто співпрацювати з активістами, а офіційно укладати договори про провадження волонтерської діяльності. Це дозволяє легально компенсувати волонтерам витрати (наприклад, на проїзд чи зв'язок) з місцевого бюджету, перетворюючи стихійні соціальні ініціативи на стабільні та захищені державою елементи муніципальної системи соціального захисту.

Організаційні механізми сучасної соціальної роботи деталізуються новітніми підзаконними актами уряду. Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2026 р. № 64 «Порядок організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку» вперше системно та на загальнодержавному рівні закріплено вимоги до ведення випадку або так званого кейс-менеджменту [7]. Цей документ формує жорсткі кадрові вимоги до соціальної сфери громади: обов'язкове введення посади фахівця із соці-

альної роботи (соціального менеджера) з чітким розрахунком: один спеціаліст на 10 тисяч населення. Окремим інноваційним елементом вітчизняної правової бази стали Постанови Кабінету Міністрів України щодо порядку створення та функціонування Центрів життєстійкості, де держава забезпечує інфраструктуру, а надання психосоціальних послуг делегується громадським організаціям через контр-актування [11].

Важливим напрямом нормотворчості стало регулювання роботи з внутрішньо переміщеними особами. Постанова КМУ № 812 унормувала діяльність Рад з питань внутрішньо переміщених осіб при органах місцевого самоврядування. З точки зору соціальної роботи, ці Ради є ідеально структурованою формою соціальної ініціативи: вони дозволяють самим отримувачам соціальних послуг (переселенцям) інтегруватися у процес прийняття управлінських рішень та формувати місцеві цільові програми підтримки.

Довгий час соціальні ініціативи громадян існували паралельно з муніципальною владою, не маючи чіткого законодавчого механізму імплементації в обов'язкові управлінські рішення. Ситуація кардинально змінилася із прийняттям у 2024 році Закону щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування. Цей нормативний акт запровадив дієві механізми впливу громадян на розподіл бюджетних коштів та обов'язковість публічних консультацій, що фактично наблизило вітчизняну практику до європейських стандартів громадської участі [8]. Закон легалізував та зробив обов'язковими для прийняття Статути територіальних громад, які відтепер повинні жорстко регламентувати процедури прямої участі громадян у прийнятті рішень. Революційною новацією стало зниження вікового цензу: право ініціювати публічні консультації, подавати електронні петиції та голосувати за проекти громадського бюджету отримали жителі громади віком від 14 років, що відкрило легальний правовий шлях для потужних молодіжних соціальних ініціатив. Крім того, громадський бюджет став прямою правовою формою реалізації соціальних ініціатив, коли громадяни самостійно розробляють проекти, а влада зобов'язана їх профінансувати за результатами прямого електронного голосування.

Впровадження сучасних технологій соціальної роботи абсолютно неможливе без глибокої цифровізації, яка також отримала чітку, імперативну нормативно-правову рамку. Окрім того, сучасна правова рамка вимагає від територіальної громади забезпечення «цифрової інклюзії». Законодавство України зобов'язало територіальні громади здійснювати організацію надання соціальних виплат і послуг виключно через Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС). Для соціального працівника ця система ліквідує паперову бюрократію, формуючи «соціальну історію» особи, що критично важливо для оперативного супроводу внутрішньо переміщених осіб. Згідно з європейськими трендами 2025 року, цифровізація послуг повинна базуватися

на принципах людиноцентричності та субсидіарності, що передбачає збереження фізичних точок доступу до сервісів поряд із ШІ-платформами для прогностичного планування допомоги. Крім того, для залучення міжнародних донорських коштів на відновлення зруйнованої інфраструктури урядом було запроваджено цифрову екосистему управління відбудовою DREAM, реєстрація інвестиційних та соціальних проєктів у якій стала обов'язковою нормативною вимогою.

Незважаючи на значну прогресивність останніх законодавчих змін, їх практична реалізація на місцях виявляє значні просторові диспропорції. Подальший аналіз активності громад виявляє суттєву диспропорцію: якщо міські територіальні громади демонструють високу залученість до процесів прямої участі громади (171% від очікуваної активності), то сільські громади (53,8%) гостро відчувають дефіцит кадрів та ресурсів. Міські ради швидко адаптуються, затверджуючи сучасні Положення про громадський бюджет та залучаючи гранти. Натомість сільські громади гостро відчувають кадровий дефіцит фахівців із соціальної роботи, здатних здійснювати якісний кейс-менеджмент та проводити складні тендерні процедури для закупівлі соціальних послуг. У таких умовах соціальна життєстійкість базується переважно на горизонтальних волонтерських зв'язках. Юридична складність процедур часто стає нездоланим бар'єром для низового активу, що вимагає від вітчизняного законодавця розробки та закріплення спрощених правових процедур для невеликих громад. Актуальність масштабування соціальних ініціатив підтверджується також критичними демографічними змінами: скороченням дитячого населення на 26% порівняно з 2022 роком та зростанням кількості осіб з інвалідністю, що за оцінками 2025 року охоплює понад 12,7 млн українців, які потребують захисту. Новітні правові доктрини пропонують відійти від статичного розуміння територіальної громади на користь концепції «інноваційної спроможності». За такого підходу громада – це жива екосистема. Соціальний розвиток тут залежить від того, як поєднуються прагнення окремих мешканців, дії управлінців та державна політика. Така модель «демократичного експерименталізму» перетворює територіальну громаду на своєрідну лабораторію для спільного творення публічних благ. Загалом, сучасна українська громада є адміністративною структурою, а передусім сукупністю жителів, які мають спільні інтереси та реалізують право на місцеве самоврядування, яка трансформується у складний соціально-правовий організм, де місцева влада виступає модератором між міжнародними донорами, бізнесом та мешканцями.

Набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу зобов'язує державу до подальшої глибокої та системної гармонізації муніципального законодавства із європейськими стандартами (*acquis communautaire*). Для забезпечення довгострокової життєстійкості територіальних громад нормативно-правова база потребує невідкладної

реалізації кількох стратегічних кроків. Першочерговим завданням є подолання проблеми «незавершеної правосуб'єктності» шляхом внесення змін до статті 140 Конституції України та базового законодавства, що дозволить офіційно визнати територіальну громаду єдиною юридичною особою публічного права. Другим критичним кроком має стати чітке законодавче розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями на основі принципу субсидіарності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи здійснений аналіз, слід зазначити, що нормативно-правова база діяльності територіальних громад в Україні пройшла історичний шлях еволюції, закріпивши за громадою статус головного суб'єкта системи соціального захисту населення на базовому рівні. Зміни до Бюджетного та Податкового кодексів заклали необхідну матеріальну та фінансову основу для самостійності територій. Прийняття профільних законів про соціальні послуги, волонтерську діяльність та соціальну роботу з сім'ями чітко окреслило обов'язки місцевого самоврядування у сфері соціального супроводу вразливих груп. В умовах воєнного стану законодавець здійснив безпрецедентний крок назустріч розвитку громадянського суспільства, прийнявши новітнє законодавство про народовладдя на рівні

місцевого самоврядування. Легалізація бюджету участі, обов'язкових публічних консультацій, електронних петицій та зниження вікового цензу, у поєднанні з розвитком інституту соціального замовлення та створенням Центрів життєстійкості, сформували надійне правове підґрунтя для професійної соціальної роботи та підтримки локальних соціальних ініціатив. Відтепер соціальна активність мешканців законодавчо трансформувалася зі стихійного явища у чітко регламентований інструмент муніципального управління. Сучасна українська громада функціонує не просто як адміністративна структура, а як складний соціально-правовий організм, де місцева влада виступає ефективним модератором між міжнародними донорами, бізнесом та ініціативними мешканцями. Для забезпечення стійкості держави та ефективного відновлення Верховній Раді України необхідно завершити муніципальну реформу: законодавчо визнати правосуб'єктність громад як юридичних осіб, остаточно розмежувати повноваження з виконавчою гілкою влади у сфері соціальної політики та розробити механізми подолання кадрового дефіциту фахівців із соціальної роботи у сільській місцевості. Остаточне вирішення цих правових колізій та подолання кадрових диспропорцій дозволять перетворити систему соціальних послуг та місцеві соціальні ініціативи на сталий та незворотній механізм забезпечення повоєнної відбудови України.

Список літератури:

1. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальної громади в Україні. *Вісник Запорізького державного університету. Юридичні науки*. 2004. № 2. С. 42–49.
2. Бориславська О. М. Децентралізація публічної влади: європейські стандарти та українська практика. URL: [https://despro.org.ua/media/upload/central_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropejskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pdf](https://despro.org.ua/media/upload/central_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropejskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pdf).
3. Горохова Л. В. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 54–58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.9>.
4. Європейська хартія місцевого самоврядування : ратифіковано Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
6. Мельник О. П., Кондратюк В. В. Роль фінансової децентралізації в розвитку місцевих громад України. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. Вип. 2 (19). С. 22–32 DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(19\)-2025-22-32](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(19)-2025-22-32)
7. Порядок організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2026 р. № 64. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-orhanizatsii-nadannia-sotsialnykh-s64140126>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування : Закон України від 09.05.2024 № 3677-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-20>.
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Дата оновлення: 13.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 11.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
11. Про організацію діяльності та забезпечення функціонування центрів життєстійкості : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2024 № 83. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP240083>.
12. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>.
13. Савицький А. Я. Еволюція структури та функцій місцевих органів влади в Україні в контексті децентралізації. 2024. № 9. С. 7–14. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9.7>.
14. Світлична Н. та ін. Доктринальні питання визначення поняття децентралізації та місцевої публічної влади. *Право та державне управління*. 2023. № 8. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-01-07>.
15. Столярчук А. Громада як правове явище: сутність, правосуб'єктність, недоліки та перспективи трансформації правового статусу в законодавстві України. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 1. С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2025.6>

16. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 01.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

References:

1. Batanov, O. V. (2004). Konstytutsiino-pravovyi status terytorialnoi hromady v Ukraini [Constitutional and legal status of the territorial community in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu. Yurydychni nauky*. 2. 42–49. [in Ukrainian].
2. Boryslavska, O. M. (2021). Detsentralizatsiia publichnoi vlady: yevropeyski standarty ta ukrainska praktyka [Decentralization of public power: European standards and Ukrainian practice]. Retrieved from: [https://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_za_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskikh_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pdf](https://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_za_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskikh_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pdf) [in Ukrainian].
3. Horokhova, L. V. (2023). Reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya v Ukraini [Reforming local self-government in Ukraine]. *Rehionalni studii*. 33. 54–58. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.33.9> [in Ukrainian].
4. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannya: ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 15 lypnia 1997 r. No. 452/97-VR [European Charter of Local Self-Government: ratified by the Law of Ukraine of July 15, 1997, No. 452/97-VR]. (1997). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (1996). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
6. Melnyk, O. P., & Kondratiuk, V. V. (2025). Rol finansovoi detsentralizatsii v rozvytku mistsevykh hromad Ukrainy [The role of financial decentralization in the development of local communities in Ukraine]. *Irpinskyi yurydychnyi chasopys*. 2(19). 22–32. Retrieved from: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(19\)-2025-22-32](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(19)-2025-22-32) [in Ukrainian].
7. Poriadok orhanizatsii nadання sotsialnykh posluh, vedennia wypadku ta vyznachennia chyselnosti sotsialnykh menedzheriv, vidpovidalnykh za zabezpechennia ta vedennia wypadku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 sichnia 2026 r. No. 64 [Procedure for organizing the provision of social services, case management and determining the number of social managers responsible for provision and case management: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 14, 2026, No. 64]. (2026). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-orhanizatsii-nadannia-sotsialnykh-s64140126> [in Ukrainian].
8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo narodovladdia na rivni mistsevoho samovriaduvannya: Zakon Ukrainy vid 09 travnia 2024 r. No. 3677-IX [On amending certain legislative acts of Ukraine regarding democracy at the level of local self-government: Law of Ukraine of May 09, 2024, No. 3677-IX]. (2024). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-20> [in Ukrainian].
9. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 05 liutoho 2015 r. No. 157-VIII [On the voluntary association of territorial communities: Law of Ukraine of February 05, 2015, No. 157-VIII]. (2015). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].
10. Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 r. No. 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine of May 21, 1997, No. 280/97-VR]. (1997). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> [in Ukrainian].
11. Pro orhanizatsiiu diialnosti ta zabezpechennia funktsionuvannya tsestriv zhyttiistykosti: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 sichnia 2024 r. No. 83 [On the organization of activities and ensuring the functioning of resilience centers: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 23, 2024, No. 83]. (2024). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/KP240083> [in Ukrainian].
12. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17 sichnia 2019 r. No. 2671-VIII [On social services: Law of Ukraine of January 17, 2019, No. 2671-VIII]. (2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> [in Ukrainian].
13. Savytskyi, A. Ya. (2024). Evoliutsiia struktury ta funktsii mistsevykh orhaniv vlady v Ukraini v konteksti detsentralizatsii [Evolution of the structure and functions of local government bodies in Ukraine in the context of decentralization]. *Derzhava ta rehiony*. 9. 7–14. Retrieved from: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9.7> [in Ukrainian].
14. Svitlychna, N., et al. (2023). Doktrynalni pytannia vyznachennia poniattia detsentralizatsii ta mistsevoi publichnoi vlady [Doctrinal issues of defining the concept of decentralization and local public power]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*. 8. 1–7. Retrieved from: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-01-07> [in Ukrainian].
15. Stoliarchuk, A. (2025). Hromada yak pravove yavyshe: sutnist, pravosubiektnist, nedoliky ta perspektyvy transformatsii pravovoho statusu v zakonodavstvi Ukrainy [Community as a legal phenomenon: essence, legal personality, shortcomings and prospects for the transformation of legal status in the legislation of Ukraine]. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava*. 1. 61–68. Retrieved from: <https://doi.org/10.30970/jcl.1.2025.6> [in Ukrainian].
16. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. No. 435-IV [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003, No. 435-IV]. (2003). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026